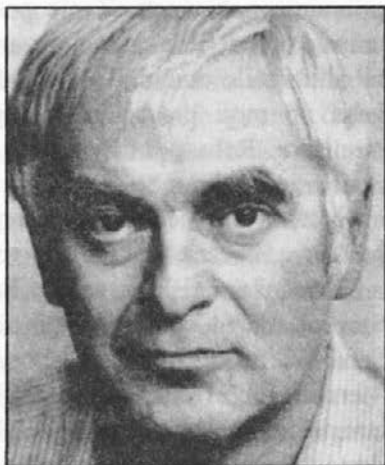

ZADNJA IZMENA

Adolf Muschg*Albisserjev razlog*

(Odlomek iz romana)

Psiholog sem; priznam, ne čisto pravi. Moja diploma je diploma majhne rimske družbe in jo je bilo pred dvajsetimi leti mogoče dobiti za majhen denar. V nežni olivnosivi barvi, ki mi povzroča domotožje (čeprav v moji domovini ni bilo olivnosive barve), stoji moje ime

CONSTANTINUS ZERUTT

pod blokom latinskih črk, ki jih je neki zlonamerni študent teologije kljub jasni grafiki spretno izmaknil razumevanju. Tako potem gledam skoz luknjico v zidu, kako bolj izobraženi med mojimi obiskovalci v čakalnici postajajo pred to vabo za oči in skušajo razvozlati: ORE STABIT FORTIS ARARE PLACETO RESTANT HIRUNDO MALEFICIS EVOLTAT. Popolnoma gotov sem, da me bodo na začetku obiska nagovorili glede dokumenta. Sam ne vem, kaj tam piše, nobene višje šole nisem obiskoval, vendar mi moje stranke to rade povedo. Ob tej priložnosti že izvem to ali ono o njih in strmim, koliko vzornega učenca je še vedno v teh domnevno tako obupanih ljudeh. Zelo se razgrejejo in obnašajo se, kot da niso prišli k meni iz nobenega drugega razloga kot zato, da bi blesteli v latinščini. S tem jasno pokažejo, da se že imajo za dovolj uvedene.

Take stranke me od prvega trenutka naprej dolgočasijo in nikoli jim ne pozabim povedati, kako je v resnici z mano: da nisem niti študiral niti v kateremkoli resnejšem smislu diplomiral. Srečal sem ljudi, posebno pravnike in medicince, ki so me skušali po teh besedah potrepljati po ramenu, češ: dobra šala. Praviloma pa stranka moje pojasnilo razume kot nekakšen zvijačen test in mi pričinja razlagati, kakšne namene sem z njim domnevno imel.

Pri tem ne izvem nič novega. Skoraj vedno se potrди vtis, ki sem si ga ustvaril že po obnašanju strank v čakalnici. O človeku še največ izvem, če ga opazujem pri čakanju. Malokdo je lahko neobremenjeno četrto ure sam s seboj. Pripravljajo svoj nastop, malce preskusijo svojo točko, naravnajo si poteze na obrazu, celo odkašljejejo se. Obnašajo se kot gledališki debitanti, ki so tik pred tem, da odigrajo kakšno vlogo: Fausta, Marjetico, Mefista. In ko jim snov poide, sežejo po tistem, kar leži na moji mizi. Pri tem pa – če so to uglajeni ljudje – doživijo njihova pričakovanja prvi sunek. Nekaj stripov, več Edelweissovih romanov, ki jih razporedim v pahljačo, k temu še letnik strokovne literature "Tehnik jakega toka", dalje slikovna monografija o bizantinski umetnosti. In to je vse, kar lahko vidijo v moji čakalnici, razen okna, ki pa le malokomu pritegne pozornost. Okno gleda na zadnje dvorišče. Skozenj je videti vrsto kuhinjskih balkonov in kopalničnih oken in globoko spodaj edino drevo, ki vedno poslušno menja tistih nekaj listov. Priznam, da si o vsakem, ki se lahko dalj časa zadrži ob oknu, ustvarim ugodno mnenje. Nasprotno pa me spravi v slabo voljo, če kdo poseže po bizantinskih mozaikih; kot da bi ga tistih nekaj jedkanic lahko rešilo. Obžalovanja vredno se mi zdi, če človek v svoji stiski ne izkoristi priložnosti, da bi znova preveril globoki vtis, ki ga je kdaj prej naredila nanj kakšna edelweissovska zgodba. Seveda ne pričakujem, da je sploh ne bi več hotel spustiti iz rok; a če se niti toliko ne spozabi, da bi se je dotaknil, kaže s tem zastrašujoče pomanjkanje radovednosti. Tak človek se mi še zdaleč ne zdi dovolj obupan.

Praviloma se ga je potem čisto lahko znebiti in ga poslati k terapevtom, ki so pripravljeni ustreči njegovim potrebam. Povem svojo ceno. Zasoljena je, in ko sem ga že povabil noter, jo mora še stoje požreti; niti stola mu nisem ponudil. Vidim, kako še kar misli, da je

narobe slišal; potem ponovim: 120. Na njegovem obrazu se prične vljudnost bojevati z zadrego, zadrega z jezo. Lahko počakam, dokler ne zmaga jeza. Mogoče še vpraša, ali ni to nekoliko veliko; skomignem z rameni. Niti ni višina zneska tisto, kar ga zmede, temveč dejstvo, da takoj, še preden mu sploh pogledam v oči, začnem govoriti o denarju. Na ta zanj neboleči, da, pravzaprav osvobajajoči način – ker mu ponuja moralno potuho – se sam prepriča o tem, da nisem njegov tip. Pozneje bi to izvedel v dosti manj ugodnih, za njegovo osebnost škodljivih okoliščinah. Gospōdi navadno – če dežuje ali pozimi – pomagam obleči plašč in jim z obrazov, za katere so prepričani, da izražajo zgolj ledeno zadržanost, berem: niti tajnice nima! To bi si lahko že takoj mislil.

Moja ambulanta je preprosta. Sestavljata jo dve sobi, v katerih živim. V ordinaciji je moja postelja, popolnoma razkrita in z močno pomečkano odejo. Stranke je najprej sploh ne opazijo. Ne le zato, ker ima ordinacija oz. spalnica bolj malo luči, ampak zato, ker so prenapolnjene z lastnimi problemi in so spričo domneve, da so vstopile v ordinacijo psihologa, slepe za navadne predmete. Moje knjige samo še potrjujejo prevaro njihovih čutov, saj knjige vendar sodijo k predmetom, ki jih pričakujejo pri psihologu, čeprav si ravno s knjigami, tudi če bi hotel, ne bi vedel pomagati, kajti gre za strokovno literaturo o železničarstvu stare avstrijske monarhije. Ob svojem begu nisem rešil nobene knjige; knjižnico mi je zapustil neki tukajšnji učitelj zemljepisa, ki so ga morali dati v oskrbo, ker je svoje učence spraševal samo še o karavanški proggi. Po njej sem se z njim v svoji ordinaciji še velikokrat peljal, preden je umrl v zavetišču ali – kot je mislil – na postaji svoje domače občine Fischental; vedno si je želel umreti kot Tolstoj.

Prej ali slej pa pogled mojih strank vendarle zadene tudi ob posteljo. Tedaj vem, da so – potem ko so požrli moj honorar – postavljeni pred drugo preskušnjo. Zenice se jim razširijo; prav nenavadno je, kako je zlasti privilegirani bližnjik slabo oborožen proti pogledu na tako posteljo. Stranko tedaj očitno obidejo stari strahovi, spomini na zgodnje otroštvo, ko je morda v taki postelji videla umirati ali ležati svojo mrtvo teto. Skoz zanko trenutka berem na njenem obrazu strašno nebogljenost. Res je, posteljno zglavje je skrito za omaro, ki brani moje spanje pred jutranjo svetlobo. Toda občutek skritosti, ki ga povezujem s to zadevo, se očitno

nikoli ne prenese na človeka, ki pride z ulice in se želi nanjo vrniti. Če pogleda v ta kot, ga pograbi strah pred nečim brezdanjim, morda revščino; opazim, kako se s stolom vred pomakne nazaj. Ubožna mrtvaška postelja sredi ordinacije! Bo moral leči nanjo? Zbere se, prvič zares pogleda okoli sebe, išče pomoč pri drugem pohištvu, vidi prašno pisalno mizo, kuhalnik v niši, prebere naslov na hrbtu te ali one knjige, dovolj! reče že skoraj na glas, nadene si obraz, ki je znova vseveden, in ta obraz nato brez nadaljnjih besed pospremim k vratom. V čakalnici nikoli ne ostanejo dovolj dolgo, da bi lahko ugotovili, da je pravzaprav moja dnevna soba; preden bi jim to lahko prišlo na misel, jih že ni več.

Jaz pa se, osvobojen bremena, usedem v fotelj k zvezkom in diham. Opazujem okno in rahlo, le sluteno spremembo letnega časa, ki tam poteka, bliskovito izrisano skico ptiča pred počasnim oblakom, prihod prvih kapelj na šipo, njihovo polzenje zasledujem, dokler se ne zlijejo skupaj in se jim naenkrat ne prične muditi.

Meni se ne mudi.

Zelo redko se zgodi, da kakšen gospod znova pride. Tedaj se izkaže, da sem ga podcenjeval, in zdravim ga, seveda zastonj. Vedno sem se sramoval svojih diplomiranih kolegov, ki si služijo honorar s stavkom: analiza, ki pacienta nič ne stane, zanj tudi nima nobene vrednosti. Občevanje z menoj moji pacienti tako ali drugače drago plačujejo. Ugodno pri tem je, da spada v ta najožji krog predstojnik mestne policije, človek, ki sem ga – tega ne počnem vedno – rešil pred samomorom tako, da sem mu onemogočil popolnoma resno izvajanje poklica. Njegovi shodi in demonstracije so zdaj najslikovitejši v vsej deželi in z vseh vetrov prihajajo mladi s posebnimi vlaki, da bi na naših zelenicah, ki jih spretni vrtnarji prek noči spet uredijo, uprizarjali plese in metali rože v javna poslopja.

Mesto je tako moja stranka, ne da bi to vedelo. Nobene zahvale ne zahtevam, tudi prave diplome ne. Zadovoljen sem, če mi – ko grem čez cesto – v prsi prileti potonika, večja od glave mladega dekleta; kajti tudi cvetličarji so se izkazali pred mladino in so demonstrirali na svoj način. Policijski predstojnik me obenem brani pred "ukrepi", s katerimi mi včasih grozijo manj razumevajoče stranke. Tako sem tudi med navadnimi policisti našel tega ali onega znanca. Na mizo mi položi svoj zaporni

nalog, jaz pa zraven brez besed položim papir, ki ga je podpisal njegov nadrejeni. Najprej ga prebere bežno, nato v zadregi, potem pa spravi svoj papir in odide z zmedenim smehljajem na ustnicah.

Moja svetovalnica ostaja zato majhna. Številne pripeljejo k meni govorice; redki znova pridejo. Zdi se, da je težava, kako drugič stopiti pred moje oči, večja od težave, zaradi katere so me hoteli obiskati. To še posebno velja za ženske. Ne zavedam se, da bi bil nevljuden. Vendar očitno ustvarjam tako razpoloženje, da pri meni ne pridejo na svoj račun. Ne postavljam vprašanj, ki jih pričakujejo od psihiatra in jih imajo za odločilna. Celo na kavč jih ne povabim, saj ga sploh nimam. Sedeti mi morajo nasproti za kuhinjsko mizo in za kakšno pustolovščino jim nisem več dovolj greha vreden.

Zakaj sploh pridejo, če pridejo? Če prav razumem, dolgujem svojih nekaj strank tej govorici: da lahko pozdravim, kjer pravzaprav ni več kaj zdraviti.

Naslednji dan je bil zadnji mogoči rok za odstranitev poškodovanega Zeruttovega očesa, seveda kot ukrep v skrajni sili, kajti vnetje neprizadetega desnega očesa je napredovalo že tako daleč, da ga Zerutt ni mogel več imeti odprtega. Le megleno je še videl dr. Vögeliya, ko ga je ta s tihimi besedami soočil z najnujnejšim – tokrat ne na robu postelje in brez zibanja. Dr. Vögeli ni jahal, ni bil tako vesel medicinec kot dr. Kündig, ki je dvignil roke od primera Zerutt. Ko je dr. Vögeli končal in malo počakal, je Zerutt molčal; nato je rekel, da operacije ne more plačati, in dr. Vögeli naenkrat ni bil več videti tako prizadet; zagotovil mu je, da takrat, ko gre za vid, denar ne igra nobene vloge. Zerutt mu je stisnil roko; v tej roki je iskal mir in ga tudi našel, čeprav zdravnikov glas ni bil najbolj trden. Pri tem je Zerutt ovohaval dr. Vögeliya, saj je vendar moral počasi uriti svoj nos, za primer, da bi kljub vsemu izgubil še drugo oko. Vohal je mešanico lizola, mlečnih drobcev in nekoliko ustne gnilobe; potem mu je dr. Vögeli obrisal vodo z lic; to se dogaja pri vnetjih. Ni vedel, da je Zerutt jokal; ne zaradi svojih oči, ampak zaradi zdravnika, ki s svojo roko ni mogel čutiti, da ni spoznal sreče, ki je za ljudi pomembna, pri ženskah, kolegih, v ogledalu; s to roko je še naprej brez maščevanja prijemal stvari. Ni bil ravno predpisani trenutek za

očesno tekočino, ampak predpisi niso Zerutta nikoli kaj preveč zanimali; le prizadeli so ga lahko, drugega nič.

Ko so Zeruttu tretjega dne prevezali obe očesi, je bilo to, kot je rekel dr. Vögeli, samo zaradi zdravega očesa, ki ga je bilo treba zdaj paziti; ni šlo za kaj trajnega, bil je, je dejal dr. Vögeli, le začasni ukrep. Operacija je uspela.

Zerutt je dobil svojo lastno sobo. To naj bi olajšalo zasliševanja, ki so zdaj postala nujna.

Zerutt ima še ves dan, da premisli, kaj bo rekel preiskovalnemu sodniku. Ta bo hotel vedeti, kako je prišlo do streljanja; dogodek bo potreboval neki smiseln začetek.

Albisser je strasten pipar. Lahko bi prišel k Zeruttu, da bi se odvadil kajenja; za takšne stvari danes iščejo čudodelce. Mogoče je imel Albisser Zerutta zares za obubožanega Freudovega učenca, kateremu je treba pomagati. Pomoč pri odvajanju še ne bi bila analiza, prej majhno spodbudno dejanje; toda bila bi začetek, iz katerega bi se lahko še kaj razvilo.

Z. je ocenil, da jih mora imeti mož blizu štiridesetih, toda bil je že siv, povsem siv, celo njegove oči so bile sive. S tem pa je bila – kolikor je le bilo mogoče – v popolnem nasprotju njegova vzorčasta srajca, ki jo je nosil brez kravate, in njegov na videz ceneni, verjetno pa po meri ukrojeni roza sako. Moški je bil videti hkrati urejen in zanemarjen, tako nekako, da je Z. dobil vtis, kot da povzroča negovanje obleke, kože, las možakarju neskončno veliko truda, da pa se ravno zato vsako jutro bori za to; mimo tega, kar mu je bilo težko, ta človek preprosto ni mogel. Njegove hlače so bile zlikane, toda neizrazito in brez ljubezni, kot to delajo stroji. Videti je bil kot izobraženec, ki se mora udinjati poklicu, katerega ne mara; Z. ga je imel najprej za televizijca, ki mora v odvisnem položaju prikazovati številne zasebne neodvisnosti, ali za športnega urednika, ki bi raje pisal o pravih dogodkih. Pozneje je Z. svoje mnenje popravil: mož je bil gimnazijski učitelj. Kadar je govoril, se mu je okrog ust ostro zarezal vzorec, ki je na tako tesnem prostoru – možakar je imel po zaslugi prekratke brade bolj malo obraza – učinkoval precej smešno,

gotovo brez njegove volje in vednosti. Zato pa je toliko bolj izstopal njegov nos in apeliral na vzdrževalne instinkte. To ni bil nepomemben, pač pa s seboj sprt obraz, o čemer so govorile tudi oči, ki so bile nanj pripete v različni višini. Potreben je bil zares vsakodnevni napor – to je Z. dobro videl –, če si hotel tak obraz obdržati skupaj. Ob razburjenju se je razlezel, le krepki nos je ostal na svojem prostoru. Tedaj je možak spominjal na papagaja, ki je edini še ostal v prodajalni, uboga žival brez upanja. Nobenih imen, je rekel mož. Recite mi A. Vi ste zame Z.

Možakar ni kadil. Nastavljal je svoj obraz, kakršen je pač bil, nekoliko izgubljen brez pipe.

Torej se imam lahko od danes naprej za vašega pacienta, je rekel A. Kakor hočete.

Hočem, je rekel A. in posmeh je izginil iz njegovega glasu.

Verjetno je slišal, da spada k takšni kupčiji trenutek izročnosti, pristne resnobe, ki ji je treba žrtvovati tudi svojo lastno ironijo. Ta tudi nikoli ni zares pomagala. Njegov izraz je govoril: drži me zdaj, odslej nočem več biti kriv, če bom potonil.

Prav, kaj bo dobrega.

Oprostite, je rekel A. in njegova ironija se je, čeprav trudoma, vrnila, moram to stoje? Mislil sem, da mi boste ponudili vsaj kakšen stol.

Nisem psihiatrični pavliha. Pokažite svojega tiča.

Prosim? je sprašal A. Bila je zadnja priložnost zanj, da ni prav slišal, ali za Z.-ja, da popravi domnevni spodrseljaj.

Z. ga je opazoval: A. je bil pripravljen na marsikaj, vendar pod pogojem, da bo obziren, da bo izbiral prave besede.

Grem, je rekel A. – Dovolite.

Prav. – In ko je A. že stal med vrati: pozabili ste na moj honorar. Sto dvajset.

Za kaj?

Za današnjo konzultacijo.

Za to, da ste izrekli eno samo umazano besedo?

Ničesar ne morem delati zastonj.

Je to bordel? Kaj pa pravzaprav mislite? – Vem, da ste eden zadnjih Freudovih učencev in da živite v težkih razmerah, k vam sem prišel, ker sem mislil –

Hoteli ste mi napraviti uslugo. No, prosim, kar sem z denarjem.

Na A.-jevem obrazu je bilo jasno napisano: saj ni mogoče. In za tem sum, da misli Z. nekaj čisto drugega. In za tem še močnejši sum, da misli natanko to, kar pravi. Če se je A. potrudil, je lahko z Z.-jevega obraza razbral, da poslednjega Freudovega učenca v resnici ne zanima njegov tič. Žalitev? Tudi. Morda pa dokaz Z.-jevega zaupanja –

Mnogo pozneje je Z.-ju rekel: ko ste rekli tisto o tiču (ni mu uspelo, da bi o tem govoril drugače kot tako zavito), nisem takoj vedel, na kaj merite. Ni mi šlo v glavo, zakaj me hočete ponižati. Potem pa sem si rekel, da človeka na tej ravni nikoli ni mogoče ponižati.

(Na kateri ravni pa, A.?)

In potem sem si rekel, da ste bili mogoče ravno zato grobi, da bi mi prizanesli. Nežnost bi bila bolj strašna.

Zelo lepo.

A. se je vedno znova vračal k temu začetku:

Ko ste uporabili tisto besedo (!), ste prag najinega odnosa takoj postavili tako visoko, kot je le mogoče. Skoči, ste rekli. Če ne zmoreš na mah te višine, zgolj zapravljava čas.

Z.-ju je včasih podtaknil kakšen retoričen "ti", a zanj nikdar ni dobil običajnega.

Tako je, kot pri dvigovalcih uteži, kajneda? Na tekmovanjih imajo samo omejeno število poskusov. Zato je zelo pomembno, kako izberejo začetno težo. Vedno namreč tvegajo, da že te ne bodo zmogli.

Njemu je uspelo. Približal se je Z.-ju in pričel odpenjati hlačno zadrgo.

Za sto dvajset boste torej to storili, je rekel Z.

A.-jevi prsti so nehali odpenjati.

Čaj? je vprašal Z. in šel v svojo spalnico h kuhinjski niši. Z loncem v roki se je ponovno prikazal med vrati. Na sebi ni imel ničesar.

Boste?

Dajte no.

A. je odložil svoje stvari, kos za kosom. Da, tudi spodnjice. Potem je šel tja.

Ko se je sprehajal po Z.-jevi spalnici, se je skušal otresti strahu pred dotikom. Dvakrat, trikrat si je upal že čisto v bližino kuhalne plošče.

Čaj lepo diši, je rekel. Z. je slišal, kako se je pri sprehajanju ogibal tudi postelje. Z. je pogledal prek rame; A. se je takoj ustavil, kot da bi Z. zavpil: Prostor! A.-jev položaj je imel na sebi nekaj tiste otrple antike, ki ne more uravnesiti težiščne noge z nogo v gibanju. Vendar si ni premislil.

Z. je skuhal čaj.

Nato sta se usedla – pri tem je postalo A.-ja ponovno sram – in se pogovarjala o pipah, o kajenju pipe, o smrti.

Ko je pretekla ura, se je A. spet oblekel in Z. je dobil na roko svojih stodvajset frankov.

Ob desetih dopoldne je preiskovalni sodnik stopil v Zeruttovo bolniško sobo. S seboj je pripeljal tajnico; tega si Zerutt ne bi mislil.

Egli, se predstavi. – To je gospodična Blum.

Dobrodošli, reče Zerutt.

Dr. Egli ima tih, hlastajoč glas, ki se mu pozna rutina. Toda za vsem tiči nekaj, pri čemer rutina odpove. Nekaj stisnjenega v grlu, iz česar je mogoče sklepati na krutost; ki je Zeruttu ne da občutiti: krutost do samega sebe.

Eglijeva vljudnost ima podton osuplosti; skupaj z malimi znojnimi izbruhi gospodične Blumove daje Zeruttu slutiti, kako učinkuje na nepripravljene obiskovalce: povit kot strašilo in zdelan, na milost in nemilost izpostavljen nevšečnostim, potreben obzirnosti. Dr. Eglija Zerutt še ne more vohati; vonj gospodične Blumove je premočan. Njen parfum ni pravi, za nobeno žensko; mogoče bi bil primeren za stisnjeni glas tega moškega. V vonju gospodične Blumove voha Zerutt tudi tega moža, katerega sicer ne more vohati, voha brezupno močan odgovor na telesno domotožje. Komaj pet minut je dr. Egli v prostoru in govori – medtem ko gospodična Blum pripravlja svoje papirje – o vremenu in počutju, pa ve Zerutt že dovolj o teh dveh ljudeh, da mu ju je žal. Ali res tako lahko postaneš cigan, je dovolj že, da si nekaj ur brez vida?

Nekajkrat vstopi v sobo sestra Claudia; takrat Zerutt ni sposoben zaznavati. Ne zaradi njenega vonja, diši le po svojem telesu; za občutek okrepljene prisotnosti v prostoru gre, ki je postal gostejši, svetlejši za občutek; za to bi bil lahko tudi oslepel.

K stvari, reče dr. Egli, zakaj ste uničili svoje akte?

Zdravniška molčečnost? vpraša Zerutt, s tonom: bi vas to pojasnilo zadovoljilo?

Niste zdravnik.

Zerutt se smeji, kolikor se sploh lahko; kdo se pa more smejati s prestreljeno prsno mrežo.

Ne sme se smejati, reče sestra Claudia.

Nič ne morem zato, če se smeji, se brani dr. Egli.

Zdaj se še bolj smeji, reče sestra Claudia prestrašeno; zdaj tudi ona zaudarja. – Pomirite se vendar, gospod Zerutt.

Čakajo, da se bo Zerutt nehal smejati, slovesno je.

Gospod Zerutt, reče dr. Egli in iz njegovega glasu je mogoče razbrati, naj gospodična Blum ne strmi več, ampak protokolira (v službi je, lahko tudi drugače –). – Gospod Zerutt, če bi v resnici študirali medicino, potem bi vedeli, da je meja zdravniške molčečnosti tam, kjer obstaja sum kaznivega dejanja.

Tu je spovedna molčečnost močnejša, zašepeče Zerutt. – Ne zahtevam, da raziskujete moj primer.

Poskus uboja ni v pristojnosti vaše odločitve.

Saj sem vendar jaz žrtev!

Samo do vaše pravice bi vam radi pomagali.

Nikar, prosim, reče Zerutt in presneti smeh grozi, da se bo znova vrnil.

Sestra Claudia je odšla; v pokrajini slepih nekaj ugasne.

Torej: kje so vaši akti o primeru Albisser?

Ste že naredili hišno preiskavo?

Temu se ni dalo ogniti.

Ste zaprli okna?

Najprej odprli, gospod Zerutt. Vaši sobi sta potrebovali nekoliko svežega zraka.

Kje neki ste ga dobili. – Albisser, pravite? Kdo pa je to?

Prosim?

Kdo je Albisser?

Ampak poslušajte, to je vendar –. Tri leta se greste psihiatra tega človeka, tako dolgo ga zdravite, da strelja na vas, in zdaj nam hočete

dopovedati, da še nikoli niste slišali njegovega imena.

Za imena imam slab spomin.

Dr. Egli se nestrpno smehlja, njegovo grlo se pri tem ne sprosti. Kaj neki se mora zgoditi, da bi se to grlo sprostilo? Zerutt že voha tudi to; boji se, da voha.

Možak mi ni hotel zaupati svojega imena. Nobenih imen nisva omenjala. Če ni šlo drugače, sva občevala z najinima začetnicama.

Naj bi bila to igra?

To morate vprašati njega.

Dr. Egli se odkašlja, Zerutt iz tega pokašljevanja izve: A. ne odgovarja, Egli mora računati na Z.-ja, Z. je edini, ki govori. To bi pomenilo, da ima precej proste roke. Vendar ni pesnik; potreboval jih bo za kaj drugega.

Egli enkrat reče: ste pa našli enega prav neumnega. Kaj vse vam je dovolil. Jaz bi prej izgubil potrpljenje.

Vi bi prej streljali?

Jaz bi -. Saj z vami res nima smisla.

S tem stavkom se Zerutt strinja.

Potem pa nama preberite to besedilo, gospa Blum, reče Egli; to reče utrujeno; Zerutt se čudi, kako hitro se njegov preiskovalni sodnik utruji. In gospodična Blum zdaj prebira opis Zeruttove ordinacije, ki ga je Egli našel v Albisserjevi pisalni mizi; bere tako lepo, kot le zna, s tistim švicarskim naglasom, ki se ga je mogoče naučiti na dekliški šoli in s katerim je nemogoče, zares nemogoče postati igralka; koliko let lahko traja, preden človek to opazi -.

Spi, prestrašeno dahne gospa Blum.

Mislite? zašepeče tudi Egli. In Zerutt sliši, da obstaja med njima tikanje; ubogi dr. Egli, zakaj niti na pravem mestu ne more biti krut.

Zerutt se noče pretvarjati, da spi, spanje mu je preveč sveto; zato reče:

Avtor se moti. Vedno vzamem denar.

Tudi od drugih pacientov?

A. bi mi privoščil tudi druge. Toda hkrati bi bil rad edini.

"Zdravim ga, seveda zastonj," bere Egli iz besedila. - Morda vam je

hotel dati Albisser prijazen namig?

Ne bi pomagalo, jesti moram.

Vedno govorimo o denarju, reče Egli naenkrat togotno. – Kakšno besedilo je to?

Našli ste ga pri A.-ju, reče Zerutt, torej je najbrž njegovo, eden njegovih literarnih poskusov.

Vendar govori o vas.

Zelo približno, reče Zerutt.

To s policijskim predstojnikom – reče Egli.

To ste gotovo preverili.

Popoln nesmisel, popoln.

Vidite.

Kako ste sploh začeli zdraviti Albisserja?

Zdaj lahko Zerutt razgrne svoje spomine. To stori potihoma in spremlja, kako se vonji v prostoru spreminjajo.

Nag? vpraša Egli čez čas. – Je to resnica?

Nisem lažnivec.

In kaj ste hoteli s tem doseči? Zakaj se je moral sleči?

Ker ga je bilo tega najbolj strah.

Egli ne sprašuje naprej.

Niste mi odgovorili, zakaj ste ga sploh zdravili.

Nisem ga zdravil, ampak njemu se je očitno tako zdelo.

Tu piše: "Tega ne počnem vedno," mišljeno je: ne preprečujem ljudem narediti samomora. Ste dali Albisserju kakšen razlog za takšno trditev?

Ali predstojnik policije ni več živ?

Gnädingler?

Kern.

Kern je umrl pred dvema letoma.

Za čim.

Tu sprašujem jaz, reče Egli ostro. – Ste gnali ljudi v smrt?

Nekateri ne počno drugega.

Kaj naj to pomeni?

Ljudje vendar umirajo, gospod doktor. Ubijajo se.

- Prosim? vpraša Egli, in natančno je moč vohati, da je razumel.
Kako pogosto je bil Albisser pri vas na zdravljenju?
V začetku pogosto, vsak teden. Pozneje le še poredko. Ko je prišel zadnjič, ga že pol leta nisem videl.
Kaj se je zgodilo pred streljanjem?
Nič posebnega.
O čem sta govorila?
O vremenu.
O vremenu?
Vprašal sem ga, kakšno je bilo vreme v Juri.
Prosim?
Tam je namreč bil, na tistem mladinskem taboru.
Vprašali ste ga o vremenu?
Ali je bilo razumno, da se je usedel v mokro travo.
Od kod vam tako vprašanje?
V časopisu sem videl sliko. Kazala je A.-ja v krogu mladih ljudi.
Sedeli so v mokri travi in peli.
In potem je streljal na vas?
Da.
Egli lista po svojih aktih. – To je bil tabor Spartakovcev v Fahyju.
Tako so se imenovali tisti ljudje.
Ampak to je bilo lanskega julija! Od takrat je vendar minilo že več kot leto dni!
Očitno je moral biti tempiran vžig.
Šalo na stran! Zaradi tega človek ne strelja!
Sem tudi jaz mislil.
Zerutt, reče Egli počasi. – Če lažete, lažete zavestno in sistematično. Tedaj bi rad vedel, zakaj, in to bom tudi dognal. Ali pa – če ste Albisserja zares prisilili, da se je slekel ... potem niste normalni. Potem ne le, da niste psihiater, ampak ste celo sami primer zanj.
Morda mi boste katerega poslali?
Obstaja pa še tretja možnost. Midva bova zdajle šla in vi boste premislili. In potem nama povejte prihodnjič drugo zgodbo. Ni treba, da je lepa, tudi smešna ne. Le resnična naj bo. Prav?
Čimprej se pozdravite, reče Zerutt.

Kako, prosim?

Oh, samo zato, ker vi tega ne rečete.

Že prav, Zerutt, se dr. Egli napol grozeče smeji.

Odideta, neprijetni zadah gospodične Blum še ostaja in tu celo okna ni mogoče odpreti, vse je klimatizirano. Zerutt šteje do dvajset in dr. Egli je ponovno ob njegovi postelji, sam. Šibko diši po usnju in nesreči, pogumni, moški nesreči.

Zdaj mi lahko poveste, kaj ste ušpičili z Albisserjem.

Zakaj zdaj?

Na štiri oči.

Zerutt se med bolečinami smeji. – Mislite, da me je bilo sram pred gospodično Blumovo?

Resno.

Nikoli me ni sram, čisto zares.

Torej – ni bilo nič? Takrat?

Nič je preveč rečeno. Nekaj je že bilo. Le oprijemljivega ni bilo še nič.

Saj veste, kaj mislim.

Ne.

Zerutt, reče Egli in zdaj izpusti gospoda. – Razumem, da vi, kot prebežnik, oblastem ne zaupate. Zasebno nimam nič proti dobri šali. A vsaka stvar ob svojem času. Zvedeti moram, zakaj je Albisser streljal na vas. Sam molči. Kot zid. Zanj smo morali poklicati psihiatra.

Torej se niste šalili, reče Zerutt.

Pri sumu umora se pri nas šala konča, za to smo plačani. Za prazen nič noben človek ne strelja na drugega. Albisser je pod hudo obtožbo. Hočete to?

Zerutt se smeje, neprostovoljno, zares zelo boli. – Kaj naj bi jaz tu hotel?

Lahko mu pomagate.

Zakaj bi mu pomagal, če je streljal name?

Nesrečni zadah dr. Eglija postaja močnejši od usnja. Reče: ne poznate me še, Zerutt. Eden tistih sem, ki hočejo vedeti vso resnico. Ne vedno zaradi obtožnice. Toda vedno za sebe.

V tem imate prednost pred večino ljudi, reče Zerutt.

Tu ležite z dovoljenjem za bivanje. Vaše zadeve še niso urejene. Ni mi treba posebej poudarjati, da si lahko z dobrimi odnosi z oblastni sami še najbolj pomagate.

Zdaj ste povedali.

Dr. Eglija je sram, to je vohati. Trenutek še postoji, zatem se obrne in odkašlja skoz vrata.

To ne gre stran, gospod Egli.

Izbral, prevedel in spremno opombo napisal **Tomo Virk**

Adolf Muschg je po Maxu Frischu in Friedrichu Dürrenmattu najpomembnejši sodobni švicarski pisatelj. Rojen 13. 5. 1934 v Züriškem kantonu (v kraju Zollikon) je maturiral na klasični gimnaziji, nato študiral germanistiko, anglistiko in filozofijo v Zürichu, dva semestra pa tudi v Cambridgeu. 1959 je doktoriral pri Emilu Staigerju. Najprej je bil učitelj na gimnaziji, nato docent na nemških, švicarskih, japonskih in ameriških univerzah; od leta 1970 je profesor za nemški jezik in književnost na ženevski tehniški visoki šoli. V vlogi gostujočega profesorja in predavatelja je večkrat potoval v tujino (Japonska, Tajvan, Kitajska, Združene države Amerike, Evropa). Kot član švicarske socialdemokratske stranke se je aktivno vključeval tudi v politiko; poleg tega je postal član številnih akademij.

Njegov opus obsega prozo (predvsem romane, pa tudi zgodbe), drame, eseje, radijske in televizijske igre in filmske scenarije, številna predavanja, pa tudi en prevod (D. Barthelmeja), vsega skupaj približno štirideset knjižno objavljenih del ter nešteto člankov ter radijskih, televizijskih in gledaliških uprizoritev. Njegove knjige so prevedene v najmanj dvanajst jezikov (največkrat prav *Albisserjev razlog*), o pomembnosti tega opusa pa priča tudi bibliografija del o A. Muschgu, ki obsega več kot 700 bibliografskih enot. Za svoje pisanje je prejel dvanajst literarnih nagrad. Najpomembnejši sta *Georg-Büchner Preis* (1994) in *Vilenica* (1995).

Muschgovo prozno delo motivno in snovno izhaja iz avtorjeve osebne, poklicne (potovanja v Združene države, na Japonsko) in družbeno-politične izkušnje (študentsko gibanje, socialno vprašanje, problematika emigrantov), močno pa ga zaznamuje tudi ukvarjanje s psihoanalizo. Že ob njegovem prvem

romanu (*Im Sommer des Hasen*, 1965) so kritiki opazili bleščeč slog, ki ga je odlikoval pred sopotniki iz iste generacije, ter izjemen talent za obvladovanje različnih slogov in govoric. Vse te lastnosti veljajo tudi za *Albisserjev razlog* (Albissers Grund, 1974), po besedah Renate Voris, avtorice monografije o Muschgu, eno najboljših del sodobne nemško pisane književnosti. Roman je neke vrste psihološka kriminalka, vendar ne v slogu trivialnih žanrskih izdelkov, ampak bolj v maniri Maxa Frischa, ki je – tako kot Muschg – z obliko kriminalke oziroma sodnega procesa pravzaprav uvajal spraševanje o (človekovi) identiteti. Muschgov roman odlikujejo napeto dogajanje, humor, miselna ostrina, družbeno-kritična ost, pa tudi poetični odlomki in nenavadno vzdušje, vse skupaj vezano na nekatere (psihoanalitsko obarvane) mitološke obrazce. Fabula opisuje razmerje med "neortodoksnim" psihoanalitikom Zeruttom in njegovim "pacientom" Albisserjem, ki strelja nanj. Muschg zaobrbe oziroma domiselno karikira klasično psihoanalitsko razmerje: analitik ni "tisti, ki ve", ampak je bolj izpostavljeni strelovod, ki "pacienta" izzove k "transferu", v tem primeru – poskusu uboja. Analiza se tako konča tam, kjer se roman začne: z zločinom; kompleksna in pogosto zabavna (a ne do kraja uspešna) detekcija "Albisserjevega razloga" za streljanje pa se sklenc z globljim eksistencialnim, tudi pretresljivim sporočilom.